

ตอดบກເຮື້ນ ສພກ.ບ້ານຢາງຊລວງ

ຕຳບລກຸດຈິກ ອຳນາອເມືອງ
ຈັງຫວັດຊນອງບ້ວສຳກຸ

ພອປຣະມາດນ ມີເຕຸຜລ ມີກຸມິຄຸ້ນ

ຄວາມຮູ້ ຄຸນຣຣນ

ກອງວິຈັຍແລະພັດນາງານສ່ຳເສຣີມກາຣເກຢຣ
ກຣມສ່ຳເສຣີມກາຣເກຢຣ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การทำเกษตรของนายทองคำ พรหมชินวงษ์ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างครบถ้วนในทุกมิติ อันนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในระดับครัวเรือน ชุมชน และสามารถต่อยอดเป็นต้นแบบการเรียนรู้ให้แก่เกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างเป็นรูปธรรม นายทองคำ พรหมชินวงษ์ อดีตข้าราชการครู ได้พลิกผืนดินที่รกร้างในจังหวัดหนองบัวลำภู ให้กลายเป็น ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) บ้านยางหลวง ตลอดระยะเวลา กว่า ๓๐ ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ จนถึงปัจจุบัน ได้ทดลองปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่อย่างต่อเนื่องเพื่อรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้น และการพัฒนาพื้นที่เกษตร โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการทำเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน ดังนี้

ความพอประมาณ เน้นการสร้างควมยั่งยืนควบคู่ไปกับการผลิตเพื่อบริโภคและสร้างรายได้ โดยวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมด ๔๖ ไร่ ๑ งาน ๗๐ ตารางวา อย่างเป็นสัดส่วน แบ่งออกเป็น ๕ ส่วน ได้แก่ ที่พักอาศัย บ่อกักเก็บน้ำ พื้นที่ปลูกข้าว พื้นที่เกษตรผสมผสาน และแปลงไม้ป่า ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้เอง และการปรับการผลิตให้สอดคล้องกับฤดูกาลและปริมาณน้ำ ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนและยังสามารถสร้างรายได้อย่างมั่นคง

ความมีเหตุผล เรียนรู้จากปัญหาและแก้ไขสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง แก้ไขปัญหาน้ำท่วมและดินไม่สม่ำเสมอด้วยการปรับพื้นที่นาให้สูงขึ้น ขยายคันนาให้ใหญ่ขึ้นเป็น “คันนาทองคำ” และปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันดินพังทลาย นอกจากนี้ยังมีการทดลองปลูกพืชหลากหลายชนิดโดยคำนึงโอกาสทางการตลาด ต้นทุน และความเสี่ยง เพื่อรับมือกับปัญหาการขาดแคลนแรงงาน จึงได้จัดซื้อรถไถและรถเกี่ยวข้าวสำหรับกลุ่มเกษตรกร และจ้างแรงงานจากคนในชุมชน ในด้านการจัดการทางการเกษตร เขาได้นำหลักวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ เช่น การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพ การนำนวัตกรรม “ตัดใบข้าว” มาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตและลดวัชพืช และการขยายพันธุ์พืชแบบควบคุมเพื่อลดต้นทุน

ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีการวางแผนเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและความผันผวนของตลาด โดยแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและภัยแล้งด้วยการสร้างความหลากหลายในการผลิต เช่น การปลูกพืชหลายชนิด ทั้งพืชเศรษฐกิจ ไม้ยืนต้น และพืชผักสวนครัว เพื่อให้มีผลผลิตและรายได้เสริมอยู่เสมอ หากเกิดปัญหาที่เกินกำลัง สามารถประสานงานกับหน่วยงานทางการเกษตร เพื่อขอความช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเครือข่ายชุมชน

ความรู้ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยศึกษาจากสื่อต่าง ๆ และเข้าร่วมอบรมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งยังนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้และบูรณาการเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจัดการน้ำในคันนาทองคำ

คุณธรรม การดำเนินงานของนายทองคำสะท้อนให้เห็นถึงหลักคุณธรรมในหลายด้าน มีการแบ่งปันเมล็ดพันธุ์ ต้นกล้า และความรู้ให้แก่ชุมชน และเปิดพื้นที่ฟาร์มเป็นแปลงเรียนรู้ ทั้งยังจ้างแรงงานในชุมชนและนักเรียนเพื่อสร้างรายได้เสริม และยังให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน เช่น การใช้ประโยชน์จากวัสดุเหลือใช้ การปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง และการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

สรุปได้ว่าการนำหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้อย่างเหมาะสม ทำให้เกษตรกรสามารถสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ พร้อมทั้งเป็นแบบอย่างอาชีพให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ถอดบทเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) บ้านยางหลวง ตำบลกุดจิก อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

๑. ความเป็นมา

นายทองคำ พรหมชินวงษ์ เดิมมีอาชีพรับราชการครูที่ได้วางรากฐานของการทำเกษตรไว้ตั้งแต่ยังไม่เกษียณ ในสมัยก่อนพื้นที่บริเวณนี้ค่อนข้างรกถูกปกคลุมด้วยหญ้าคา เกษตรกรดำเนินการปรับปรุงพื้นที่เรื่อยมา โดยมีรูปแบบการทำเกษตร ดังนี้

ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ขณะยังรับราชการ เขาได้เริ่มปลูกต้นสักคลุมหญ้าเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ พร้อมกับเลี้ยงไก่ จำนวน ๔ เล้า ประมาณ ๕๐๐ ตัว/เล้า จำนวนกว่า ๒,๐๐๐ ตัว เป็นกิจกรรมเสริมรายได้จากอาชีพหลัก โดยจำหน่ายพันธุ์ไก่และเลี้ยงเป็นไก่กระหว่ รายได้จากการขายไก่ค่อนข้างมีความผันผวนเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยการผลิต เช่น ถ้าราคาลูกไก่ต่ำจะช่วยให้ส่วนต่างกำไรสูงขึ้น ซึ่งวิธีการช่วยลดความเสี่ยง คือ การจำหน่ายไข่ไก่แกลบ เนื่องจากมีไข่ไก่ในแปลงอยู่แล้ว ในส่วนของไข่ไก่แกลบในช่วงแรกได้รับมาจากโรงงานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งปัจจุบันโรงงานจำหน่ายแทนการให้เปล่า โดยอยู่ที่ราคา ๑๐๐ บาท/กิโลกรัม ราคาไข่ไก่แกลบที่ขายได้ในสมัยก่อนอยู่ที่ ๕ บาท/ถุง ณ ปัจจุบัน ๓๐ บาท/ถุง เมื่อมีผลตอบแทนลดลง จึงเลิกกิจการเลี้ยงไก่ใน ปี พ.ศ. ๒๕๖๐

ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เริ่มปลูกไม้ผล ได้แก่ ปลูกมะม่วงพันธุ์น้ำดอกไม้เขียวเสวย ฟาลัน โชคอนันต์ หนั่งกลางวัน จำนวน ๘ ไร่ และมีการทำระบบน้ำภายในแปลง และปลูกขนุนทรายมาเลเซีย จำนวน ๒ ไร่ ได้ผลผลิตขนาดใหญ่มากเท่าถึงแก๊ส

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ พบปัญหาด้านตลาดของผลผลิตมะม่วง และขนุน ไม่สามารถจำหน่ายได้ เนื่องจากเริ่มมีโรคพืชระบาดในแปลงเพาะปลูกจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตออกจากแปลงไม่หมดจึงทำให้เน่าเสียเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค และขาดแรงงานเก็บเกี่ยวผลผลิต อีกทั้งเกษตรกรข้างเคียงเริ่มเพาะปลูกพืชชนิดเดียวกันเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ นายทองคำได้เริ่มทำนาด้วยตนเอง โดยปลูกข้าวพันธุ์ กข ๖ และเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรทำนาข้าว ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการตลาด ปีแรกของการทำนาประสบกับปัญหาภัยแล้งอย่างรุนแรง แต่แปลงนาของนายทองคำกลับสามารถรับมือได้ดี เนื่องจากมีคลองธรรมชาติไหลผ่านพื้นที่ จึงสามารถผันน้ำจากคลองขึ้นมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผลผลิตยังคงดี และสามารถขายข้าวให้กับเกษตรกรรายอื่นที่ประสบปัญหาภัยแล้งได้ อย่างไรก็ตาม ในบางปีที่ฝนตกชุกมากเกินไปเกิดปัญหาน้ำท่วมเช่นกัน จึงเริ่มให้เห็นถึงความจำเป็นในการวางแผนบริหารจัดการน้ำอย่างรอบคอบ

ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เปลี่ยนจากข้าว กข ๖ มาปลูกข้าวกล้า (ข้าวพื้นเมืองที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง)

ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ โค่นแปลงมะม่วงและขนุนเปลี่ยนมาปลูกอ้อยซึ่งให้ผลผลิตค่อนข้างดี เนื่องจากได้พักดินมานานหลายสิบปี แต่พบปัญหาพื้นที่ปลูกอยู่ใกล้โรงเรียนทำให้นักเรียนได้รับผลกระทบจากกลิ่นสารเคมีกำจัดแมลง และควันไฟจากการเผาอ้อย

ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ น้ำไหลแรงทำให้คันนาขาดจึงเริ่มปลูกกล้วยบนคันนาเพิ่มรายได้ และช่วยฟื้นฟูดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นช่วยปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้มีความหลากหลายทางชีวภาพ

ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ กลับมาปลูกข้าวเหนียวเพื่อบริโภคในครัวเรือน และปลูกข้าวเจ้าขายเป็นรายได้หลัก พร้อมทั้งเริ่มปลูกลิ้นจี่พันธุ์ มพ.๑ และมะขามเทศยักษ์ ผลผลิตลิ้นจี่จำหน่ายได้บ้าง ปลูกโกโก้ เนื่องจากมีพ่อค้ามานำเสนอให้ปลูกโกโก้ จึงซื้อมาปลูกพบปัญหาไม่มีตลาดรับซื้อ จากนั้นเริ่มปลูกมะพร้าว น้ำหอมและทำการ

ชุดร่องน้ำในแปลง พบปัญหาการกักเก็บน้ำไม่ค่อยอยู่เนื่องจากชั้นดินมีหินผสมทำให้ดินไม่อุ้มน้ำ และไหลลงมาที่แปลงนาข้าวที่อยู่ต่ำกว่า

ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ปลุกต้นไผ่แซมตามคันนา ช่วยป้องกันดินพังทลายของหน้าดิน เพิ่มความสมบูรณ์ของดินด้วยธาตุอาหารจากใบไผ่และดินโคนกอ ช่วยกักเก็บความชื้นให้ดิน และลดการเกิดวัชพืช อีกทั้งยังเป็นการสร้างรายได้เสริมจากการขายหน่อหรือลำไผ่

ปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ปัญหาคว้นไฟจากการเผาอ้อยจึงเปลี่ยนจากอ้อยมาปลุกต้นไผ่แบบสวนป่าเพิ่มเติมในพื้นที่ เช่น สัก ยางนา และพะยุง ซึ่งเป็นการลงทุนระยะยาวเพื่ออนาคต เน้นปลูกแบบอนุรักษ์ไม้ป่า โดยไม่มีการจำหน่าย ส่วนของกิ่งพันธุ์ได้ทำการแบ่งปันให้เกษตรกรแปลงข้างเคียงไปขยายพื้นที่เพาะปลูกด้วยประสงค์ให้ชุมชนมีป่าไม้เพิ่มขึ้น

ปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ได้มีการเริ่มทดลองปลูกทุเรียนบนพื้นที่ดอนซึ่งมีระดับต่ำกว่าพื้นที่ปลูกไม้ผลยืนต้นชนิดอื่น แต่ประสบปัญหาภัยแล้ง ส่งผลให้ลำห้วยแห้งขอดและทำให้ต้นทุเรียนยืนต้นตายทั้งหมด

ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ เริ่มปลูกเงาะและทุเรียนแต่ประสบปัญหาน้ำท่วมซ้ำอีกครั้ง เริ่มดำเนินการปลูกพริกพันธุ์หัวเรือ พันธุ์จินดา และพันธุ์ศรีสะเกษ เริ่มรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มปลูกพริกในพื้นที่รวมประมาณ ๒,๐๐๐ ต้น เพื่อรวบรวมจำหน่ายร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการปลูกน้อยหน่า ฝรั่ง กระท้อน ลำไย ส้มโอ ลิ้นจี่ และผักหวาน ซึ่งส่วนใหญ่ปลูกเพื่อการบริโภคและแจกจ่าย ไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อการค้าหลัก ปัจจุบันลิ้นจี่ให้ผลผลิตได้ดี แต่ในปีที่ผ่านมาได้รับผลกระทบจากสภาพอากาศที่ไม่หนาวเย็น ทำให้ผลผลิตไม่มากนัก ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ ขายลิ้นจี่ได้ประมาณ ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐ บาท โดยจำหน่ายที่หน้าสวนซึ่งลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนรู้จักผ่านการสั่งจอง

ปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ได้เข้าร่วมโครงการ “พริกเงินล้าน” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการปลูกพริกให้เป็นพืชเศรษฐกิจที่สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้แก่เกษตรกร โดยมีสมาชิกจำนวน ๑๕ ราย เข้าร่วมดำเนินการปลูกพริกพันธุ์หัวเรือหรือพริกกะเหรี่ยง ทั้งนี้ เจ้าของแปลงเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านสถานที่และเงินทุน การเพาะปลูกได้ดำเนินการแบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ การคลุมดินด้วยฟางข้าว และการคลุมดินด้วยพลาสติก ผลการดำเนินงาน พบว่า แปลงที่มีการคลุมดินด้วยพลาสติกให้ผลผลิตสูงกว่าแปลงที่คลุมดินด้วยฟางข้าว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประสบปัญหาฝนตกหนักในเดือนมิถุนายนที่ผ่านมา ส่งผลให้ผลผลิตที่ได้รับยังไม่เต็มศักยภาพตามที่คาดหมาย

ปัจจุบัน นอกจากการปลูกพืชหลากหลาย พื้นที่ดังกล่าวมีการปลุกต้นไผ่ป่า รวมทั้งสิ้นมากกว่า ๑๐,๐๐๐ ต้น โดยจำแนกเป็นต้นยางนาประมาณ ๔,๐๐๐ ต้นต้นสักประมาณ ๔,๐๐๐ ต้น รวมถึงไม้มีค่าและไม้ผลชนิดอื่น ๆ อาทิ พะยุงแดง พะยุงไผ่ลำ พะยอม และสาธร เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการเป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จไม่เพียงแต่อาศัยแรงงานและพื้นที่ แต่ต้องอาศัยการวางแผนระยะยาว การเลือกพืชอย่างเหมาะสม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ประสบการณ์จากการเป็นครุมีส่วนช่วยให้มีแนวคิดเป็นระบบและมีการศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พื้นที่การทำเกษตรมีการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

๒. การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้พัฒนาศูนย์เรียนรู้

๒.๑ พอประมาณ

เป้าหมายหลักของการทำเกษตรของ ศพก. บ้านยางหลวง คือ การสร้างพื้นที่สีเขียวยั่งยืน ควบคู่กับการผลิตเพื่อบริโภคและสร้างรายได้ ตามนโยบายเกษตรยั่งยืนภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีการวางแผนใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ โดยเริ่มจากการวาดผังแปลงในกระดาษ ซึ่งภายหลังได้มีการใช้โดรณถ่ายภาพพื้นที่การเกษตรเพื่อใช้ในการปรับปรุงผังฟาร์มให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จัดการพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน ในพื้นที่รวมทั้งหมด ๔๖ ไร่ ๑ งาน ๗๐ ตารางวา มีการบริหารจัดการแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้ ภาพถ่าย ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ตามลำดับ

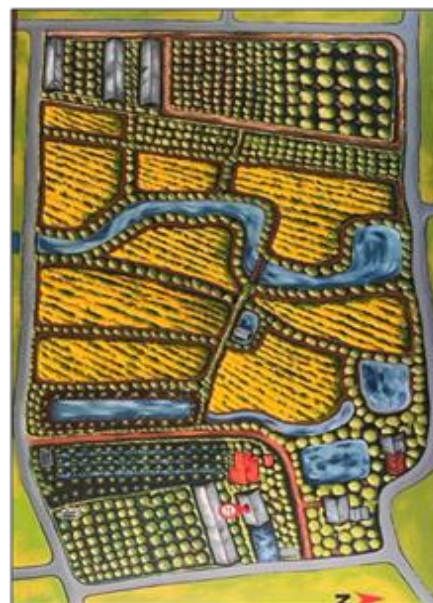
ปี พ.ศ. ๒๕๔๕

ปี พ.ศ. ๒๕๔๖

ปี พ.ศ. ๒๕๖๘

แผนในอนาคต

ส่วนที่ ๑ ที่พักอาศัย พื้นที่ ๒ งาน

- ใช้สำหรับเป็นที่พักอาศัย เก็บวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร
- ใช้สำหรับผลิตน้ำหมักชีวภาพต่าง ๆ เพื่อใช้ในการเกษตร เพื่อลดต้นทุนในการผลิต
- ที่ตั้งเครือข่ายศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ศูนย์เรียนรู้

เกษตรทฤษฎีใหม่ ไร่นาทองคำ

- ได้จัดทำโรงเรือนสำหรับการเลี้ยงไก่พื้นบ้าน จำนวน ๓ โรงเรือน โดยแต่ละโรงเรือนสามารถเลี้ยงไก่ได้จำนวนประมาณ ๑๐,๐๐๐ ตัว ทั้งนี้ มีการเลี้ยงปีละ ๔ รอบ เพื่อใช้ในการบริโภคลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน และเพื่อจำหน่ายสร้างรายได้เสริม ปัจจุบันกิจกรรมดังกล่าวดำเนินการโดยสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ

- มีระบบถังเก็บน้ำขนาด ๒๐,๐๐๐ ลิตร เพื่อสำรองน้ำไว้ใช้ในครัวเรือน และใช้สำหรับให้น้ำแก่พืชที่ปลูกไว้ในแปลงผสมผสาน โดยได้รับสนับสนุนจากโครงการปลูกข้าวโพดหวานร่วมภาครัฐ-เอกชน จากสำนักงานพลังงาน จังหวัดหนองบัวลำภู

ส่วนที่ ๒ บ่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ และเลี้ยงปลา จำนวน ๔ บ่อ พื้นที่รวม ๔ ไร่ แบ่งได้ดังนี้

- มีพื้นที่สระ จำนวน ๔ บ่อ ซึ่งบ่อขนาด ๓ งาน จำนวน ๑ บ่อ ความลึก ๓ เมตร ปริมาตรน้ำ ๒,๑๐๐ ลูกบาศก์เมตร บ่อขนาด ๑ งาน จำนวน ๒ บ่อ ความลึก ๓ เมตร ปริมาตรน้ำ ๗๐๐ ลูกบาศก์เมตร บ่อขนาด ๐.๕ งาน จำนวน ๑ บ่อ ความลึก ๓ เมตร ปริมาตรน้ำ ๓๕๐ ลูกบาศก์เมตร สำหรับเลี้ยงปลานิล ปลาดุกเพียน ปลาหมอ ปลาบึก เพื่อบริโภคและจำหน่ายเป็นการ ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

- มีลำห้วยยางไหลผ่านกลางพื้นที่ จึงได้วางระบบน้ำโดยมีการขุดคลองไส้ไก่ให้น้ำสามารถใช้กับพื้นที่แปลงเกษตร ขนาดความยาว ๑๕๐ เมตร โดยใช้ น้ำจากบ่อบาดาลที่มีระบบสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์

- มีบ่อบาดาล จำนวน ๑ บ่อ ซึ่งติดตั้งระบบสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ มีความลึกประมาณ ๑๐๐ เมตร และมีบ่อบาดาลเพิ่มเติมอีกจำนวน ๓ บ่อ มีความลึกประมาณ ๑๐๐ เมตร สำหรับใช้ในกิจกรรมโรงเรือนเลี้ยงไก่

ส่วนที่ ๓ ปลูกข้าว และพืชหลังนา พื้นที่ ๒๘ ไร่

- ปลูกข้าวเหนียวพันธุ์ กข ๖ พื้นที่ ๑๘ ไร่ และข้าวเจ้าพันธุ์ข้าวดอกมะลิ ๑๐๕ พื้นที่ ๑๐ ไร่
- หลังฤดูทำนาปลูกปอเทือง พื้นที่ ๑๐ ไร่ เพื่อเพิ่มแร่ธาตุและอินทรีย์วัตถุในข้าว

ส่วนที่ ๔ เกษตรผสมผสาน พื้นที่ ๑๔ ไร่

- มีกิจกรรมปลูกพืชผักและ ไม้ผล เพื่อผลิตเป็นเกษตรปลอดภัยไว้เพื่อบริโภค ในครัวเรือน เหลือจึงจำหน่ายเพื่อเป็นการสร้างรายได้ในปัจจุบันและอนาคต ส่วนไม้ยืนต้น (ไม้ใช้สอย) ได้แก่ ไม้สัก ยางนา ตามแนวคิดการปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง สร้างความสมดุลให้กับธรรมชาติ โดยปลูกบริเวณรอบคันนา และคันบ่อน้ำ ตามแนวทางธนาคารต้นไม้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร (ธ.ก.ส.) ซึ่งคาดการณ์ว่าอีก ๕ ปี ให้ผลผลิตมูลค่าเฉลี่ย ต้นละ ๓,๐๐๐ บาท ดังนี้

• แปลงไม้ผล พื้นที่ ๔ ไร่

- มะม่วง	จำนวน	๔๐ ต้น
- เงาะ	จำนวน	๖๐ ต้น (ปี ๒๕๖๖ น้ำท่วมตายหมด)
-ทุเรียน	จำนวน	๔๐ ต้น (ปี ๒๕๖๖ น้ำท่วมตายหมด)
- มะขามเปรี้ยว	จำนวน	๖๐ ต้น
- ลิ้นจี่พันธุ์ นครพนม ๑	จำนวน	๑๐๐ ต้น
- มะม่วงหาวมะนาวโห่	จำนวน	๒๐ ต้น
- มะพร้าวน้ำหอมต้นเตี้ย	จำนวน	๑๕๐ ต้น
- มะขามเทศ	จำนวน	๑๐ ต้น
- ผักหวาน	จำนวน	๑๐๐ ต้น

• แปลงไม้ยืนต้น (ไม้ใช้สอย) พื้นที่ ๑๐ ไร่ จำนวน ๑๕,๐๐๐ ต้น

- ต้นสัก	จำนวน	๕,๐๐๐ ต้น
- ต้นยางนา	จำนวน	๒,๐๐๐ ต้น
- ต้นพยูง	จำนวน	๔,๐๐๐ ต้น
- มะฮอกกานี พะยอม ตะเคียนไม้แดง มัมปลา ลำตวน สารธร สะเดา แคนา	จำนวนรวม	๔,๐๐๐ ต้น

แปลงนี้มีการบริหารจัดการปัจจัยการผลิตอย่างพอประมาณ โดยเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น เลือกใช้เมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสภาพอากาศ เพื่อลดความเสี่ยงและต้นทุนการเพาะปลูก ใช้ปุ๋ยและสารปรับปรุงดินเท่าที่จำเป็นตามผลการวิเคราะห์ดิน ลดการพึ่งพาปุ๋ยเคมีเกินความจำเป็น รวมถึงการจัดการอาหารสัตว์จากวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นเพื่อลดค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ มีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับฤดูกาลและปริมาณน้ำที่มีอยู่ ทำให้สามารถควบคุมต้นทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดภาระหนี้สิน และยังคงรักษาความมั่นคงด้านการผลิตในระยะยาว ปัจจุบันสามารถผลิตได้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน โดยไม่ต้องซื้อวัตถุดิบจากภายนอก และสามารถสร้างรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน ดังนี้

๑. ผลผลิตข้าว เจ้าของแปลงมีพื้นที่ประมาณ ๔๖ ไร่ โดยทำนาเฉลี่ยปีละ ๒๐ ไร่ ผลผลิตข้าวเหนียวและข้าวเจ้ามีผลผลิตใกล้เคียงกันประมาณ ๓๐๐ ถึง/ไร่ (ประมาณ ๔,๘๐๐-๖,๐๐๐ ถึงต่อปีจากพื้นที่ทำนา) ซึ่งเพียงพอต่อการเก็บไว้บริโภคทั้งปี และยังเหลือจำหน่าย แต่สัดส่วนการจำหน่ายและราคาขึ้นอยู่กับพันธุ์ข้าวและความต้องการของตลาดในแต่ละปี

๒. ผลผลิตพืชอื่น มีการปลูกลิ้นจี่ มะขามเทศ พริก และไม้ยืนต้น ซึ่งบางชนิดสามารถสร้างรายได้เสริมให้ครัวเรือน (เช่น ลิ้นจี่ปีล่าสุดขายได้ ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐ บาท) แต่ส่วนใหญ่ปลูกเพื่อบริโภคหรือแจกจ่ายไม่ใช่ปลูกเชิงพาณิชย์เป็นหลัก รายได้จากพืชเศรษฐกิจมักไม่สม่ำเสมอ เพราะมีความเสี่ยงจากตลาด (ราคาผันผวน, ไม่มีพ่อค้ามารับซื้อ) และจากภัยธรรมชาติ (น้ำท่วม, แล้ง, ศัตรูพืช)

๒.๒ ความมีเหตุผล

เกษตรกรมีการเรียนรู้ปัญหาและแก้ไขสถานการณ์จากประสบการณ์การผลิตที่ผ่านมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรในพื้นที่ ดังนี้

๑. พื้นที่และทรัพยากรน้ำ ด้วยสภาพพื้นที่ที่มีความลาดเอียงติดลำห้วยยาง ทำให้ผลผลิตข้าวไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากความไม่สม่ำเสมอของพื้นที่ทำให้ปริมาณน้ำที่ข้าวได้รับไม่เท่ากัน และบริเวณริมลำห้วยยางเดิมเป็นป่าเสม็ดขึ้นรกทำให้มีน้ำขังในพื้นที่ยาวไกล ทำให้ปัญหาโดยการไถพรวนหรือการไถเอาป่าเสม็ดออกปรับพื้นที่นาให้เสมอ จากนั้นถมดินให้สูงขึ้นและขยายคันนาให้ใหญ่ขึ้นเป็น “คันนาทองคำ” เพื่อลดผลกระทบจากน้ำท่วม ป้องกันน้ำหลากในฤดูฝน และปรับปรุงดินใหม่ มีการปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน

๒. การวางแผนการผลิตพืช เกษตรกรคัดเลือกพันธุ์ข้าวปลูกให้สอดคล้องกับราคาตลาดและความต้องการของผู้บริโภค และมีแนวคิดที่จะทดลองปลูกพืชชนิดใหม่ในพื้นที่ เช่น มะม่วง ขนุน อ้อย โกโก้ ลิ้นจี่ ทุเรียน เงาะ เป็นต้น โดยคำนึงถึงโอกาสทางการตลาด ความสามารถในการดูแล มีต้นทุนและความเสี่ยงต่ำ

๓. แรงงาน การแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากอายุที่มากขึ้นและความต้องการแรงงานในกิจกรรมหนัก เช่น การดำนาและเก็บเกี่ยว เป็นต้น จึงต้องจ้างแรงงานภายนอก ค่าแรงงานเกี่ยวข้าวราคา ๓๕๐-๔๕๐ บาท/ไร่ นาหวานจะเกี่ยวได้ยากกว่าเพราะข้าวจะกระจายไม่ได้อยู่ในแนวเดียวกันเหมือนแบบนาดำที่ข้าวขึ้นแน่นกว่า และมีการแย่งชิงแรงงานในพื้นที่ โดยเจ้าของแปลงนาใดให้ราคาค่าแรงงานที่สูงกว่าก็จะไปเกี่ยวข้าวให้แปลงนั้นตามกำหนดหรือลัดคิวลำดับเกี่ยว ส่งผลให้แปลงที่ถึงเวลาเกี่ยว

แล้วไม่สามารถเกี่ยวได้ ในส่วนของรถเกี่ยวจะต้องมีรถไปรับคนเกี่ยวมาในพื้นที่ รวมถึงมีการจ้างแรงงาน เป็นนักเรียนในพื้นที่มาช่วยตัดหญ้าและใบข้าว ต่อมากลุ่มแปลงใหญ่ข้าวได้รับงบประมาณ ๓ ล้านบาท จึงได้จัดซื้อรถเกี่ยวและรถแทรกเตอร์มาใช้บริหารสมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่และเกษตรกรทั่วไปในพื้นที่ทำให้ ปัญหาแรงงานลดลง

๔. เงินทุนและการลงทุนระยะยาว เกษตรกรมีการบริหารความเสี่ยงโดยการวางแผนการลงทุนอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดซื้อรถไถเพื่อลดการใช้แรงงานในการผลิต ทอยยปรับพื้นที่ตามผังแปลงที่ได้ออกแบบไว้ และปลูกไม้ยืนต้นเพื่อสร้างรายได้ในอนาคต

๕. ภัยธรรมชาติ ที่ตั้งแปลงประสบปัญหาน้ำท่วมและภัยแล้งอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกษตรกรปรับแนวคิดในการเพิ่มพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นซึ่งเป็นพืชที่ทนต่อสภาพแวดล้อมและมีโอกาสรอดสูง เพื่อรับมือสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง

๖. เกษตรกรได้นำหลักทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการผลิตทางการเกษตรอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุน และสร้างความปลอดภัยให้กับผู้บริโภค ทั้งยังสามารถปรับปรุงคุณภาพดินและผลผลิตอย่างยั่งยืน ดังนี้

๖.๑ การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน เกษตรกรได้ดำเนินการใช้ปุ๋ยโดยอิงตามผลการวิเคราะห์ดิน เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของพืช ตัวอย่างผลการวิเคราะห์ดินของแปลงปลูก พบว่า $\text{pH} = 5.5$, ธาตุไนโตรเจน (N) สูง, ฟอสฟอรัส (P) ต่ำ, และโพแทสเซียม (K) ปานกลาง การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ร่วมกับเครื่องผสมปุ๋ยของศูนย์จัดการดินและปุ๋ยชุมชน ซึ่งมีเจ้าของแปลงเป็นประธาน ทำให้เกษตรกรสามารถผลิตปุ๋ยที่มีประสิทธิภาพ ประหยัดค่าใช้จ่าย และยังให้บริการวิเคราะห์ดินแก่เกษตรกรในชุมชนด้วย

๖.๒ การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพ

- ช่วงข้าวอายุ ๓๐-๔๐ วัน ใช้จุลินทรีย์หน่อกล้วย ปริมาณ ๒๐ ลิตรต่อไร่ เพื่อเร่งการเจริญเติบโตของราก ลำต้น และใบข้าว

- ช่วงข้าวกำลังออกรวง ใช้ฮอร์โมนจากผลไม้สุก ๒๐ ลิตรต่อไร่ เพื่อเร่งการออกรวง และติดเมล็ด พร้อมทั้งใช้จุลินทรีย์สังเคราะห์แสง ๓ ลิตรต่อไร่ เพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโต

- ช่วงข้าวออกรวงและติดเมล็ด ใช้น้ำหมักปลา ๒๐ ลิตรต่อไร่ โดยปล่อยตามร่องนา ธรรมชาติ ช่วยเพิ่มน้ำหมักเมล็ดและผลผลิต ลดค่าใช้จ่ายแรงงานฉีดพ่นสารเคมี ลดการตกค้างของสารพิษ และได้ผลผลิตน้ำหมักสดเฉลี่ย ๕๐๐-๕๕๐ กิโลกรัมต่อไร่ เพื่อนำไปจำหน่ายสร้างรายได้และบริโภคในครัวเรือน

- หลังฤดูทำนา ปลูกปอเทืองเพื่อไถกลบ เพิ่มอินทรีย์วัตถุ และปรับปรุงโครงสร้างดิน

๖.๓ การตัดใบข้าว นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นต้นมา เกษตรกรได้เริ่มนำนวัตกรรม “การตัดใบข้าว” มาประยุกต์ใช้ในแปลงเพาะปลูกของตนเอง โดยแนวคิดดังกล่าวเกิดจากการสังเกต การปฏิบัติของเกษตรกรในจังหวัดมหาสารคาม แล้วนำมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับพื้นที่และวิธีการผลิต ในระยะแรกเกษตรกรใช้เครื่องตัดหญ้าเพื่อตัดใบข้าวแบบล้มไปทางเดียวกันทั้งหมด ปรากฏว่าต้นข้าว ไม่สามารถเจริญเติบโตต่อได้และเกิดการเน่าเสีย จึงได้ปรับวิธีการใหม่ โดยตัดใบข้าวในลักษณะย่อยสลับ ซ้าย-ขวา เพื่อป้องกันไม่ให้ใบข้าวกองทับถมอยู่ที่จุดเดียว และกำหนดความสูงของต้นข้าวหลังการตัด ให้เหลือสูงกว่าระดับน้ำประมาณ ๕ เซนติเมตร การตัดใบข้าวจะดำเนินการในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม ของทุกปี เพื่อให้ได้ผลที่มีประสิทธิภาพสูงสุด การปฏิบัติจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ คือ

- ๑) สภาพน้ำ แปลงปลูกข้าวต้องมีระดับน้ำเพียงพอ
- ๒) ช่วงเวลา เหมาะสมที่สุดในเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม
- ๓) ความสมบูรณ์ของต้นข้าว ควรดำเนินการในระยะที่ข้าวแตกกอ

สำหรับวิธีการปฏิบัติ เกษตรกรใช้เครื่องตัดหญ้าที่ติดตั้งใบมีดขนาด ๑๘ นิ้ว ใช้แรงงานจำนวน ๒ คน โดยใช้ เครื่องตัด ๒ เครื่อง สามารถตัดใบข้าวได้ประมาณ ๓ ไร่ต่อชั่วโมง ทั้งนี้ต้องเว้นระยะการเดินเยื้องหน้า-หลัง อย่างน้อย ๓ เมตร เพื่อป้องกันอันตรายจากวงสวิงของเครื่องตัด

ปัจจุบันเกษตรกรในชุมชนเกือบทั้งหมดนำเทคนิคดังกล่าวไปใช้ และทำให้มีรายได้เสริม จากอาชีพรับจ้างตัดใบข้าว โดยคิดค่าบริการไร่ละ ๔๐๐ บาท (ไม่รวมค่าน้ำมันเครื่องตัด) ทั้งนี้ เทคนิค การตัดใบข้าวสามารถใช้ได้กับข้าวทุกสายพันธุ์ และก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ ได้แก่

- ลดการแพร่ระบาดของวัชพืช
- ส่งเสริมการแตกกอของต้นข้าว
- ควบคุมวัชพืชและลดความเสี่ยงจากโรคพืช
- เพิ่มผลผลิตอย่างเป็นรูปธรรม

แม้ในระยะเริ่มต้น เกษตรกรบางส่วนอาจยังไม่เห็นด้วยกับวิธีการดังกล่าว แต่จากผลลัพธ์ด้านผลผลิตที่เพิ่มขึ้น อย่างชัดเจน ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่สนใจปฏิบัติตาม จนกลายเป็นแนวทางการจัดการแปลงนาที่ได้รับการ ยอมรับอย่างกว้างขวาง

๖.๔ การขยายพันธุ์พืชแบบควบนั่น จากการศึกษาค้นคว้าผ่านสื่อออนไลน์ เกษตรกรได้เกิด แนวคิดที่จะทดลองการขยายพันธุ์พืชแบบควบนั่น โดยเลือกใช้กิ่งพันธุ์มะนาว และกิ่งพันธุ์เลมอน ที่มีลักษณะ เป็นกิ่งอ่อนสีน้ำตาล ซึ่งเป็นช่วงที่เหมาะสมต่อการนำมาขยายพันธุ์ วิธีการที่เกษตรกรใช้เริ่มต้นด้วยการตัด กิ่งพันธุ์ให้มีความยาวที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับภาชนะที่นำมาใช้ในการปักชำ หากใช้แก้วพลาสติกจะตัดกิ่ง ยาวประมาณ ๑๕ เซนติเมตร แต่หากใช้ขวดพลาสติกจะตัดยาวประมาณ ๓๐ เซนติเมตร การใช้ขวดพลาสติก ในการปักชำถือเป็นทางเลือกที่เหมาะสม เพราะเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในทุกครัวเรือน อีกทั้งยังช่วยลดต้นทุน และใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่รอบตัว

หลังจากนั้นกิ่งพันธุ์ที่ได้ใส่ในภาชนะปักชำที่มีน้ำที่ผสมกับน้ำยาเร่งราก เพื่อกระตุ้นการเจริญเติบโต จากนั้นจึงใช้ถุงพลาสติกครอบและรัดเชือกให้แน่น เพื่อสร้างบรรยากาศที่มีความชื้นสูง ช่วยลดการคายน้ำ และทำให้กิ่งมีโอกาสรอดมากขึ้น โดยเกษตรกรสังเกตว่าหากเลือกใช้ถุงขนาดใหญ่ กิ่งพันธุ์ที่ได้ก็จะมีขนาดใหญ่ตามไปด้วย เมื่อครบเสร็จแล้วก็นำไปวางไว้ในบริเวณที่มีร่มรำไร โดยไม่ต้องรดน้ำประมาณ ๒๐ วัน สามารถสังเกตเห็นรากเริ่มงอก และเมื่อครบ ๑ เดือน กิ่งพันธุ์เหล่านี้สามารถย้ายไปปลูกในกระถางได้ โดยใช้ดินผสมกับใบก้ามปูหรือใบไม้ เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์

จากประสบการณ์การทดลองครั้งนี้ เกษตรกรได้ตระหนักถึงหลักการสำคัญของการปักชำที่ว่าพืชต้องการความชื้นที่เหมาะสมเพื่อการงอกราก การสร้างสภาพแวดล้อมที่มีความชื้นสูงจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดการคายน้ำของกิ่งพันธุ์ และส่งเสริมการสร้างรากได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๓ มีภูมิคุ้มกัน

เกษตรกรมีการวางแผนและดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรอย่างรอบด้านเพื่อสร้างความมั่นคงของผลผลิตและรายได้ ตลอดจนลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ และปัจจัยแวดล้อมที่ไม่แน่นอน ดังนี้

๑. การจัดการความเสี่ยงด้านน้ำและสภาพอากาศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นต้นมา พื้นที่ดังกล่าวประสบปัญหาน้ำท่วมรุนแรงซ้ำซากในช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายนของทุกปี ซึ่งตรงกับฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว บางปีเกิดน้ำท่วมในช่วงที่ข้าวกำลังตั้งท้อง ส่งผลให้ข้าวเน่าเสียและให้ผลผลิตไม่เต็มที่ สาเหตุหนึ่งมาจากการที่ชาวบ้านเลิกทำคันนาและเปลี่ยนพื้นที่เป็นไร่อ้อยทำให้ขาดคันนาในการชะลอและกักเก็บน้ำ ในด้านการจัดการน้ำ เกษตรกรได้เตรียมการรับมือภัยแล้งด้วยการผันน้ำจากลำห้วยยาง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่ไหลผ่านกลางแปลง ร่วมกับการใช้น้ำจากบ่อน้ำบาดาลและบ่อขุดที่มีความลึกประมาณ ๓ เมตร ทำให้มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี เกษตรกรยังมีการประเมินความเสี่ยงจากสภาพอากาศและเฝ้าติดตามทั้งฤดูแล้งและฤดูน้ำหลาก หากระดับน้ำในบ่อขุดลดลงมากจะสูบน้ำบาดาลขึ้นมาเติมเพื่อรักษาความสมดุลของน้ำสำหรับการเพาะปลูก นอกจากนี้ ได้ขุดคลองไส้ไก่เพื่อช่วยบริหารจัดการน้ำ ซึ่งดำเนินการมาแล้วประมาณ ๓ ปี

๒. การสร้างความหลากหลายในการผลิต เกษตรกรได้สร้างความหลากหลายในการผลิตเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและ ความผันผวนของราคาตลาด โดยปลูกพืชหลากหลายชนิด เช่น ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว พืชเศรษฐกิจ (ลิ้นจี่ มะขามเทศ อ้อย โกโก้ พริก) ไม้ยืนต้น (ยางนา พยุง สักทอง) รวมทั้งผักและผลไม้สำหรับการบริโภคในครัวเรือน การกระจายชนิดพืชช่วยให้หากพืชชนิดหนึ่งได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมหรือภัยแล้ง พืชชนิดอื่นยังสามารถให้ผลผลิตและสร้างรายได้เสริมได้ นอกจากนี้ เกษตรกรยังมีการเพิ่มมูลค่าผลผลิตด้วยการแปรรูปสินค้าเกษตร เช่น ข้าวแต่น สบู่ ไก่แดดเดียว เป็นต้น ซึ่งช่วยสร้างรายได้ที่มั่นคงมากขึ้น

๓. การประสานงานภายนอก เมื่อเผชิญปัญหาที่เกินขีดความสามารถในการจัดการ เช่น การระบาดของโรคพืชรุนแรงหรือน้ำท่วมขนาดใหญ่ เกษตรกรสามารถขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางการเกษตร โดยการขอคำแนะนำด้านการป้องกันโรคพืช การสนับสนุนเครื่องจักรและทรัพยากรเพิ่มเติม ตลอดจนการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเครือข่ายชุมชน เพื่อร่วมกันประสานงาน แบ่งปันเครื่องจักรหรือแรงงานในช่วงวิกฤติ

๒.๔ ความรู้

เกษตรกรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งจากการพัฒนาตนเอง การเข้าร่วมอบรม และการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการทำเกษตรให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ดังนี้

๑. การเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยอาศัยการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อต่าง ๆ ภายใต้งานคิด “การเรียนรู้ที่ไม่มีวันสิ้นสุด” นอกจากนี้ยังเข้าร่วมการอบรมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในด้านต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้เรื่องดินและปุ๋ย ระบบส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่ และการพัฒนาสินค้าเกษตรสู่มาตรฐานสากล อีกทั้งยังสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมมาประยุกต์ใช้และต่อยอดในการพัฒนาการผลิตและการจัดการพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ เกษตรกรมีความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและเกษตรดั้งเดิม ซึ่งสามารถนำมาผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่และการผลิต ตัวอย่างเช่น การใช้แนวคิด “คันนาทองคำ” เพื่อการจัดการน้ำและป้องกันการชะล้างหน้าดิน พร้อมทั้งเลือกปลูกไม้ผลัดใบ เช่น ยางนาและไม้สัก บนคันนาเพื่อสร้างปุ๋ยอินทรีย์ตามวิถีดั้งเดิม อีกทั้งยังนำเทคนิคสมัยใหม่ เช่น การจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ การปรับพื้นที่นา และการวิเคราะห์ดินเพื่อกำหนดปุ๋ยและการเพาะปลูกที่เหมาะสม การบูรณาการดังกล่าวส่งผลให้เกิดความสมดุลทั้งด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมถึงการเพิ่มความยั่งยืนและประสิทธิภาพของการผลิตทางการเกษตรในระยะยาว

๒.๕ คุณธรรม

เกษตรกรรายนี้ได้ดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรโดยยึดหลักคุณธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ทั้งในด้านการดำรงชีวิต การทำงาน และการอยู่ร่วมกับชุมชน โดยสะท้อนให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

๑. การแบ่งปันและเกื้อกูลต่อชุมชน เกษตรกรเจ้าของแปลงให้ความสำคัญกับการแบ่งปันและช่วยเหลือชุมชนในหลายมิติ ทั้งการมอบเมล็ดพันธุ์และพืชพันธุ์ พืชสมุนไพรที่ปลูกไว้เพื่อให้สมาชิกชุมชนเก็บไปบริโภค รวมทั้งการแบ่งปันต้นกล้าไม้ป่าที่เกิดขึ้นเองให้แก่ผู้สนใจ นอกจากนี้ยังเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการเพาะปลูกและการดูแลพืช โดยเปิดพื้นที่เป็นแปลงเรียนรู้และทดลอง เช่น การปลูก “พริกเงินล้าน” เพื่อให้เกษตรกรและผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาและฝึกปฏิบัติจริง อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้เลี้ยงไหมสามารถเก็บใบหม่อนไปใช้ได้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย พร้อมทั้งว่าจ้างแรงงานในชุมชนและนักเรียนเพื่อสร้างรายได้เสริมผลที่เกิดขึ้นคือ ชุมชนสามารถเข้าถึงพันธุ์พืช ความรู้ และทักษะด้านการผลิต อันนำไปสู่การสร้างรายได้และความร่วมมือ ส่งผลให้ชุมชนพัฒนาอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

๒. ความขยัน อดทน และมุ่งมั่น เกษตรกรให้ความสำคัญกับความขยันหมั่นเพียร อดทน และความมุ่งมั่นในการทำเกษตร โดยมองอุปสรรคเป็นโอกาสในการปรับตัว เช่น เมื่อเผชิญปัญหาแรงงานขาดแคลน จึงปรับแผนการผลิตด้วยการปลูกไม้ป่าที่ดูแลรักษาง่าย ซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวแล้วยังเป็นการสร้าง “เงินออม” และความมั่นคงทางเศรษฐกิจในอนาคต ทั้งนี้ เกษตรกรยังยึดมั่นในการดูแล

พืชผลอย่างต่อเนื่อง แม้จะเผชิญสภาพอากาศแปรปรวนหรือปัญหาตลาด โดยดำรงวินัยและการจัดการฟาร์มอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การผลิตและรายได้คงอยู่อย่างมั่นคง

๓. การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เกษตรกรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล โดยดำเนินกิจกรรมที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น การนำวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ตามแนวคิด “กระถางรักษ์โลก” การขยายผลการปลูกไม้ป่าริมถนนไปยังสถานศึกษาเพื่อสร้างร่มเงาและลดความร้อน ตลอดจนการปลูกฝังให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดูแลต้นไม้ประจำตัวในพื้นที่สาธารณะ นอกจากนี้ยังมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในแปลงเกษตรอย่างเป็นระบบ เช่น การปลูกไม้ยืนต้นตามหลัก “ป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง” การคลุมดินเพื่อรักษาความชุ่มชื้นและเพิ่มอินทรีย์วัตถุ การขุดลอกลำห้วยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการกักเก็บและระบายน้ำ รวมทั้งการนำเศษพืชผักและผลไม้ไปผลิตเป็นปุ๋ยอินทรีย์และอาหารเลี้ยงสัตว์ กิจกรรมเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ และลดผลกระทบจากภาวะโลกร้อนอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน

๒.๖ บทบาททางสังคม

๑. ประธานศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร บ้านยางหลวง ตำบลกุดจิก อำเภอนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู

๒. รองประธานแปลงใหญ่ระดับอำเภอ อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู

๓. ผู้จัดการแปลงใหญ่ข้าว ตำบลกุดจิก อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู

๔. ประธานศูนย์ดินปุ๋ยชุมชน ตำบลกุดจิก อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู

๕. พิธีกรในการจัดงานของวัดมีชัยราษฎร์บำรุง บ้านยางหลวงใต้ ตำบลกุดจิก อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู

.....

รายการ	ปริมาณงาน (ไร่-งาน-ตารางวา)	เดือน											
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
14. ป่อกักเก็บน้ำ	1 - 3 - 50	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
15. ไม้พื้นเมือง	0 - 2 - 20	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
16. ที่พัก โรงรถ อาคารฝึกอบรม - ข้าวแต่น - กระถางรักษ์โลก - สบู่เลม่อน	3 - 0 - 0												
รวมทั้งสิ้น	46 - 1 - 70												

หมายเหตุ สัญลักษณ์ ■ หมายถึง ปลุก ● หมายถึง ดูแล ◆ หมายถึง เก็บเกี่ยว

ตารางแสดงผลตอบแทนการลงทุน ปี ๒๕๖๗ ของแปลงศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร บ้านยางหลวง ตำบลกุดจิก อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู

(หน่วย: บาท)

รายการ	พื้นที่ (ไร่)	ต้นทุน	รายได้	ผลตอบแทน
ด้านพืช				
๑. ข้าวนาปี แปลงที่ ๑	๑๘	๑๐,๐๐๐	๓๐,๐๐๐	๒๐,๐๐๐
๒. ข้าวนาปี แปลงที่ ๒	๑๐	๘,๐๐๐	๒๐,๐๐๐	๑๒,๐๐๐
๓. ถั่วเขียว	๒	๑,๒๐๐	๔,๐๐๐	๑,๘๐๐
๔. ผักหวาน (ปลูกแซม)	๑๐๐ ต้น	๐	๓๐๐	๓๐๐
๕. ไม้	๑๕ กอ	๐	๑๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๐
รวมทั้งสิ้น	๒๐	๑๙,๒๐๐	๖๔,๓๐๐	๔๕,๑๐๐
ด้านประมง/ปศุสัตว์				
๑. ปลานิล	๑.๕๐	๘,๐๐๐	๒๐,๐๐๐	๑๒,๐๐๐
๒. ปลาตะเพียน	๐.๒๕	๒,๐๐๐	๔,๐๐๐	๒,๐๐๐
๓. ไก่พื้นบ้าน (ไว้กิน หนองในแปลง)	๐.๕๐	๑,๐๐๐	xxx	xxx
รวมทั้งสิ้น	๒.๒๕	๑๑,๐๐๐	๒๔,๐๐๐	๑๔,๐๐๐
ด้านแปรรูป				
๑. ข้าวแต่น	-	๒๙,๗๖๐	๔๘,๐๐๐	๑๘,๒๔๐
๒. ไก่แดดเดียว	-	๓,๐๐๐	๑๐,๐๐๐	๗,๐๐๐
๓. สับ	-	๑,๐๐๐	๒,๐๐๐	๑,๐๐๐
๔. กระถางรักษ์โลก	-	๑,๕๐๐	๓,๐๐๐	๑,๕๐๐
รวมทั้งสิ้น	-	๓๕,๒๖๐	๖๓,๐๐๐	๒๗,๗๔๐
รวมรายได้ทั้งหมด	-	๖๕,๔๖๐	๑๕๑,๓๐๐	๘๕,๘๔๐

ตารางแสดงการประเมินความต้องการใช้น้ำและปริมาณน้ำต้นทุนของแปลงศูนย์เรียนรู้การเพิ่ม
ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร บ้านยางหลวง ตำบลกุดจิก อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู

แผนการผลิต	ความต้องการใช้น้ำ	ช่วงเวลา	แหล่งน้ำต้นทุน
นาปี ๑๘ ไร่ ข้าวพันธุ์ กข ๖	ไร่ละประมาณ ๑,๒๐๐ ลบ.ม./ปี ** รวมประมาณ ๒๑,๖๐๐ ลบ.ม./ปี	มิ.ย. - ต.ค.	ใช้น้ำฝนเป็นหลัก หากไม่เพียงพอ สามารถผันน้ำจากลำห้วยยาง ที่ไหลผ่านกลางแปลง *
นาปี ๑๐ ไร่ ข้าวพันธุ์ขาวดอก มะลิ ๑๐๕	ไร่ละประมาณ ๑,๒๐๐ ลบ.ม./ปี ** รวมประมาณ ๑๒,๐๐๐ ลบ.ม./ปี	มิ.ย. - ต.ค.	ใช้น้ำฝนเป็นหลัก หากไม่เพียงพอ สามารถผันน้ำจากลำห้วยยางที่ ไหลผ่านกลางแปลง *
มะม่วง ๔๐ ต้น	ช่วงออกดอกติดผล ๓๐ ลิตร/ต้น/วัน ช่วงขยายผล ๘๐-๑๐๐ ลิตร/ต้น/วัน รวมประมาณ ๔๓๒ ลบ.ม./ปี **	ก.พ. - มี.ค. เม.ย. - มิ.ย.	บ่อน้ำ ขนาด ๑ งาน ๒ บ่อ ลึก ๓ เมตร ปริมาณน้ำ ๗๐๐ ลบ.ม.
ลิ้นจี่ ๒ ไร่ ๕๐ ต้น	ช่วงออกดอกติดผล ๔๐ ลิตร/ต้น/วัน ช่วงขยายผล ๒๐ ลิตร/ต้น/วัน รวมประมาณ ๑๖๐ ลบ.ม./ปี **	ก.พ. - มี.ค. เม.ย. - พ.ค.	บ่อน้ำขนาดครึ่งงาน ลึก ๓ เมตร ปริมาณน้ำ ๓๕๐ ลบ.ม.
มะพร้าวน้ำหอม ๒ ไร่ ๒ งาน ๙๐ ต้น	ช่วงแล้ง ๖๐๐ ลิตร/ต้น/สัปดาห์ ช่วงขยายผล ๘๐ ลิตร/ต้น/สัปดาห์ รวมประมาณ ๑,๒๘๑ ลบ.ม./ปี ***	ธ.ค. - เม.ย.	สระน้ำขนาด ๓ งาน ปริมาณน้ำ ๒,๑๐๐ ลบ.ม.
- สัก ๒ ไร่ ๒ งาน อายุ ๑๐ - ๒๕ ปี - พะยูง ๒ ไร่ ๒ งาน อายุเฉลี่ย ๑๐ ปี - ไม้มีค่า เช่น ยางนา มะฮอกกานี พะยอม สาธร ตะเคียน มันปลา และปลวก ผักหวาน ไม้ และ ไม้ผลแซมไม่มีค่า	ต้องการน้ำฝน ๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ มิลลิเมตรต่อปี อาจให้น้ำเพิ่ม ในช่วงฤดูแล้งตามจำเป็น	ช่วงฤดูแล้ง	ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของจังหวัด หนองบัวลำภูอยู่ที่ประมาณ ๑,๓๐๐ - ๑,๖๐๐ มิลลิเมตรต่อปี และมีระบบถังเก็บน้ำขนาด ๒๐,๐๐๐ ลิตร สำหรับแปลง ผสมผสานและไม้ยืนต้น

หมายเหตุ

* ประสบน้ำท่วมรุนแรงช่วงตุลาคมถึงพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๖

** ความต้องการน้ำของพืชตามคำแนะนำของหน่วยงานราชการ

*** เกษตรกรมีการสังเกตความชื้นของดินและสภาพภูมิอากาศ ก่อนตัดสินใจให้น้ำแก่พืช

คณะที่ปรึกษา

๑. นางปาลลิน พวงมี	ผู้อำนวยการกองวิจัยและพัฒนาางานส่งเสริมการเกษตร
๒. นายกมล โสพัฒน์	ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ ๔
จังหวัดขอนแก่น
๓. นายอำพน ศิริคำ	เกษตรจังหวัดหนองบัวลำภู
๔. นางสุพรรณษา ราชบัวศรี	เกษตรอำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู

คณะผู้ประสานและให้ข้อมูล

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ ๔ จังหวัดขอนแก่น

๑. นางสาวบันดิษฐ ไส้โคก	ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ
๒. นายมารุต โจมแก้ว	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ

สำนักงานเกษตรจังหวัดหนองบัวลำภู

๓. นายชัยรัตน์ ยอดทัพ	หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต
๔. นางมันทนา ครองยุติ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ

สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู

๕. นางสาวพัชรดา ทองลา	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
๖. นางสุพรรณณี ภาคำตา	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ

เกษตรกรต้นแบบ

๗. นายทองคำ พรหมชินวงษ์	ประธานศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร
บ้านยางหลวง ตำบลกุดจิก อำเภอหนองบัวลำภู
จังหวัดหนองบัวลำภู
๘. นางพูนทรัพย์ พรหมชินวงษ์	ภรรยาของเกษตรกรต้นแบบ

คณะผู้จัดทำ

กองวิจัยและพัฒนาางานส่งเสริมการเกษตร

๑. นายจิรวิทย์ เสงหิรัญญวงษ์	ผู้อำนวยการกลุ่มจัดการฟาร์มและเกษตรกรรมยั่งยืน
๒. นายวิศรุต ต้อยศักดิ์	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีและเครือข่าย
๓. นายเด่นพงษ์ เวียงศรีพนาวลัย	ผู้อำนวยการกลุ่มระบบส่งเสริมการเกษตร
๔. นางสาวปิยนันท์ บุญสร้าง	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ
๕. นางสาวรัตนภรณ์ นพพูน	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
๖. นางสาวพีรชา มณีชาติ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
๗. นางมนพิภา ชัยปรีชา	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
๘. นางสาวนิลธิตา ฟรอมชัยภูมิ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
๙. นายเชมพิชญ์ ศรีวิทยานันต์	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ

กรมส่งเสริมการเกษตร

เลขที่ 2143/1 ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว
เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900